

О. Б. Залюбівська¹

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОРТФОЛІО У ВИКЛАДАННІ РИТОРИКИ У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

¹Вінницький національний технічний університет

Розглянуто сутність та значення застосування навчальної технології портфоліо у викладанні риторики у технічному університеті; представлена можлива структура риторичного портфоліо студента та деякі педагогічні умови застосування цієї технології в навчальному процесі.

Ключові слова: навчальне портфоліо, риторичне портфоліо.

Постановка проблеми

Особливої ваги нині набувають технології навчання, що здатні «витягнути весь ланцюг» [1, с. 28] завдань сучасної освіти, зокрема забезпечення можливості неперервного особистісного й професійного самовдосконалення людини впродовж життя. Принциповим у них є зміщення фокусу з діяльності викладача на навчальну діяльність студента, його відповідальність за процес і результат навчання. До таких технологій належить навчальне портфоліо (НП).

Метою статті є дослідження особливостей застосування НП у викладанні риторики у технічному університеті.

Аналіз досліджень і публікацій

Мовне портфоліо як технологія навчання розглядається в працях російських та вітчизняних дослідників (Л. Ягеніч, Н. Гальскова, Н. Ягельська, О. Карп'юк, Є. Полат, О. Плахотнюк, М. Романенко, С. Ніколаєва, І. Задорожна, Л. Лабазіна, М. Чошанов та ін.). Розглянуто підходи до визначення поняття «портфоліо», функції і компоненти мовного портфоліо; визначено НП як засіб фіксації не лише досягнень, а й спрямованості особистісних інтересів його автора (Є. Полат, Н. Гальскова, Н. Коряковцева, Т. Новикова, А. Прутченкова та ін.); обґрунтовується ефективність НП як технології, що стимулює студентів проектувати індивідуальні освітні маршрути (Е. Тазутдинова); мовно-риторичне портфоліо розглядається як ефективний методичний супровід самостійної роботи старшокласників в процесі викладання риторики (Н. Голуб).

Виклад основного матеріалу

Загальноприйнятим є визначення НП як папки досягнень навчальної діяльності студента з навчального предмета, який ведеться ним з педагогічним супроводом викладача. Студент вільний у відборі матеріалу для НП, але обов'язковими його складовими є три елементи: мотиваційний, змістовий, аналітично-оцінний [2, 3, 4]. НП передбачає формування механізму самоорганізації і самореалізації майбутнього фахівця, розвиток його пізнавальних, творчих здібностей, формування цілого ряду особистісних якостей. Погоджуємося з дослідниками та педагогами-практиками [2, 3, 5, 6, 7] щодо основних дидактичних завдань НП: заохочувати активність та самостійність у навчанні; формувати вміння ставити цілі, організовувати власну навчальну діяльність; розвивати навички рефлексивної діяльності; сприяти індивідуалізації навчання; закладати додаткові чинники й можливості для успішної соціалізації.

Враховуючи особливості риторики, автор вважає, що НП цілком відповідає природі цієї дисципліни, а відтак може зумовити максимальний навчальний ефект. Розробляючи технологію риторичного портфоліо (РП), виходимо з принципів гуманістичної психології й педагогіки, сформульованих К. Роджерсом: для людини важливе її власне сприйняття навколишнього світу, людина сприймає світ через призму власного ставлення й розуміння; людина прагне до самопізнання й самореалізації, в неї є внутрішня потреба до самовдосконалення [7, с. 31]. Відтак РП визначається як форма і процес організації продуктів навчально-пізнавальної, творчо-риторичної та рефлексив-

вно-риторичної діяльності студента в процесі вивчення риторики з метою формування риторичної культури власника, що формує прагнення до риторичного й особистісного самовдосконалення. Перевагою застосування РП є викликана ним персоналізація навчання: студенти мають можливість наповнювати РП максимально актуальним для них змістом. У РП збираються риторичні досягнення в межах дисципліни риторики та інших дисциплін, у творчій, громадській, професійній діяльності, міжособистісних стосунках тощо. Таким чином, РП актуалізує значення риторичних знань та умінь студента, мотивує спостерігати за розвитком своїх риторичних здібностей, корегувати цей процес. РП спонукає студента пізнавати й проявляти свою особистість через думки, переконання, якості, прагнення, втілені у риторичних текстах, набуті у риторичних вчинках, відтак сприяє його особистісному розвитку. А саме розвиток стає сьогодні ключовим словом педагогічного процесу як альтернатива поняттю навчання [1, с. 27].

Це особливо актуально для студентів технічних ВНЗ, де специфіка переважної більшості спеціальних дисциплін об'єктивно не сприяє розвитку риторичної культури студентів. А саме вона «необхідна в кожній професії, надає людині можливості максимально повно реалізувати себе, виявити свої здібності в обраній спеціальності, посилити знаннями комунікативну інтуїцію, досягти вершин освітянського і професійного потенціалу» [8, с. 10].

Важливим завданням РП студентів технічного ВНЗ є формування у них гуманістичної свідомості. Гуманістична свідомість сьогодні має активно протистояти технократичній свідомості, що поступово закріплює свої позиції у сучасному світі. Носіями технократизму називають представників науково-технічної еліти [9], хоча ми не погоджуємося з думкою, що лише їм притаманне технократичне мислення, останнє панує сьогодні у економічній, політичній, гуманітарній сфері також. Технократичне мислення має переваги (логічність, послідовність, алгоритмічність), але воно позбавлене рефлексії про культуру, про духовність. «Технократизм не просто ставить у центр світу техніку, витісняючи людину, а застосовує цінності, сформовані під впливом науки, техніки і технологій до оточуючого світу та міжособистісних стосунків» [10, с. 5]. К. Лоренц, видатний біолог і філософ, лауреат Нобелівської премії, застерігав, що найактуальніші й смертельно небезпечні проблеми людства породив саме науково-технічний прогрес («вісім смертних гріхів людства»). Під впливом останнього відбувається руйнація соціальних, моральних норм, культурних традицій: дефіцит людського спілкування, агресія, ущемлений розвиток етичного та естетичного почуттів, втрата загальнолюдських цінностей, культ задоволення, нудьга, неofilія, інфантильність, прискорені темпи розвитку культури, відмова від традицій як основи культури [11].

Риторика — наука діалогу, риторична практика природно сприяє формуванню у того, хто її вивчає, такої особистісної якості як діалогічність, саме вона є ключовою ознакою гуманістичної свідомості. У технічному університеті, де студент переважно знаходиться у системі «людина-машина», риторика виступає зовнішньою рушійною силою, а іноді й пусковим механізмом формування діалогічності, що є. Це, зокрема, реалізується через процес риторичної творчості студента, що акумулюється у його РП.

Зміст РП студента ми пропонуємо реалізувати через таку його структуру (табл.).

Структура риторичного портфоліо

Папки риторичного портфоліо			
Моя мотивація	Моя риторична бібліотека	Мої риторичні досягнення	Рефлексії
1. Моя мета вивчення риторики. Перспективний життєво-риторичний план. Завдання для самовдосконалення	1. Мій список літератури з риторики (книги з риторики, що прочитав (ла). Моя шпаргалка (теоретичний матеріал у вигляді стислих порад-правил)	1. Мої особистісні досягнення (подолання страху, зміна ставлень, життєві досягнення та професійне удосконалення, пов'язані з риторикою)	1. «Я вмю..., я володію..., мені потрібно...» (риторичний самоаналіз досягнень, самооцінка)
2. Мотиватори (гасла, заклики, афоризми видатних ораторів, мотивуючі історії)	2. Моя скарбниця мудрості (цікаві факти з історії, афоризми, сентенції, притчі тощо)	2. Мої промови, статті, есе. Фотографії, відео виступів	2. «Про мене кажуть...» (аналіз та оцінка моїх досягнень одногрупниками, викладачем).
3. Моя хрестоматія (прикладні знаменитих промов, есе, статей, що сподобалися, коментарі)	3. Мій тренінг (вправи для розвитку риторичних здібностей, вправи для голосу, тренінг творчого мислення, прийоми мнемотехніки тощо)	3. Мій щоденник (опис, аналіз і оцінка подій у власному житті, в країні, в світі; переглянутих кінофільмів, прочитаних творів тощо)	3. Моя мова (мої мовні проблеми, типові помилки, почуті «ляпи»). Досягнення, словник нових для мене слів, фразеологізмів

Папка «Моя мета» включає в себе пояснення, для чого автору потрібно вивчати риторику, вправлятися в написанні текстів й укладати РП. Мета може уточнюватися в процесі накопичення матеріалів, тому до цієї папки автор повертається постійно. У папку «Моя риторична бібліотека» автор самостійно відбирає значимий для нього матеріал: хтось має проблеми з дикцією, когось найбільше турбує страх перед аудиторією, а інший має погану пам'ять і проблеми з пошуком ідей. Завдання викладача щодо папки «Мої риторичні досягнення» полягає в активізації студентів на риторичні «подвиги». Окрім обов'язкових у курсі 2—3 творів, тут мають бути й інші, написані з власної ініціативи. У когось є таке природне бажання, у багатьох немає. Вихід ми знаходимо в дистанційних технологіях навчання. На форумі в межах дистанційного курсу риторики викладач і студенти пропонують дискусійні теми для обговорення. Примусити себе записати свої міркування з приводу чогось «у шухляду» важко. А от обмінятися цими міркуваннями, свої показати й чужі прочитати — і цікаво, і корисно. При цьому погоджуємося з американськими дослідниками [4], які виділяють дві найтипівші помилки у створенні портфоліо: текстів в нього закладають занадто багато і в «сирому» вигляді, не пояснюючи, чому ці матеріали попали до портфоліо. Тому застосування РП вимагає від викладача і студентів нових організаційних умінь та мотиваційних підходів.

Метою папки РП «Рефлексії» є формування бажання та умінь автора 1) розуміти, аналізувати, оцінювати власні й чужі почуття, ставлення, знання, дії; 2) власну й чужу риторичну діяльність. На думку Є. Полат, це є основним завданням НП [1, с. 252]. Умінь аналітично, критично, конструктивно мислити — головна ознака риторичної культури особистості. Для формування цих умінь автор статті пропонує відповідні алгоритми та схеми риторичного аналізу. Важливою вимогою до аналізу й оцінки на заняттях з риторики є створення атмосфери відкритості, доброзичливості та підтримки між студентами та між викладачем і студентами.

У англійській літературі можна знайти вимогу якісного та кількісного оцінювання портфоліо, яке визнається як «інструмент оцінки результатів навчання у письмовому вигляді» [12], як «оцінний продукт» [4]. У російських та українських дослідженнях існує думка, що НП не має піддаватися контролю з боку викладача, інакше втрачається смисл цієї роботи. Є. Полат, зокрема, акцентує, що такий контроль створить установку на звичну для учня роботу, яку оцінює не він, а все одно вчитель. Портфоліо — принципово новий засіб моніторингу успіхів учнів, що дозволяє оцінити результати не в бальній системі, а якісно [7, с. 265]. Можна погодитись з цією думкою, особливо у застосуванні РП, де доводиться оцінювати творчі здібності студентів. Але поки що важко знайти місце цієї «якісної» оцінки у нашій системі освіти. Тому без «кількісного» оцінювання не обійтись. Але роль викладача в процесі укладання студентами РП не є контролюючою, він — мотиватор. У його аналізі, рекомендаціях, оцінці робіт (не в журнал, а як рівний рівному) проявляється підтримка викладача. Важливо також зазначити, що аудиторна робота має здійснюватись з урахуванням РП.

Висновки

Риторика з моменту свого виникнення була зорієнтована на формування особистості, на формування її здатності існувати в діалозі. Ключову роль у перетворенні цього потенціалу риторики у реальний педагогічний результат може зіграти застосування у викладанні риторики технології риторичного портфоліо.

Досвід показує, що застосування риторичного портфоліо вимагає як від викладача так і студентів нових організаційних та пізнавальних умінь, нових мотиваційних підходів. Але незважаючи на певні труднощі й протиріччя у запровадженні цієї технології, вона має з необхідністю застосовуватись у викладанні риторики, оскільки може спричинити відчутний навчальний результат.

Подальші дослідження автора статті будуть спрямовані на розробку рівневої системи оцінювання риторичного портфоліо та експериментальне обґрунтування ефективності його застосування РП в процесі формування риторичної культури студентів технічних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Полат Є. Світова педагогічна практика систем освіти / Є. Полат // Відкритий урок : розробки, технології, досвід. — 2009. — № 4. — С. 27—29.
2. Голуб Н. Б. Мовно-риторичний портфель як засіб реалізації компетентнісного підходу у навчанні мови старшокласників // Наукова скарбниця освіти Донеччини. — 2011. — № 2 (9). — С. 56—58.
3. Пейп С. Дж., Чошанов М. Учебные портфолио — новая форма контроля и оценки достижений учащихся // В кн. Великанова А. В. и др. Технология развития критического мышления через чтение и письмо. Дебаты. Портфолио. —

Серия «Компетентностно-ориентированный подход к образованию: образовательные технологии». — Вып. 2. — Самара : изд-во «Профи», 2002. — 92 с.

4. Mues F., Sorcinelli M. D. Preparing a Teaching Portfolio [Электронный ресурс]. — The Center for Teaching University of Massachusetts Amherst, 2000. — Режим доступа : <https://cndls.georgetown.edu/media/documents/teachingportfolio.pdf>.

5. Тазутдинова Э. Х. Учебный портфолио в системе подготовки студента к будущей педагогической деятельности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Э. Х. Тазутдинова. — Казань, 2010. — 21 с.

6. Николаева С. Ю. Мовний портфель: призначення, структура, види, укладання : посіб. / С. Ю. Николаева, Н. В. Ягельська // Бібліотека журналу «Іноземні мови». — 2005. — Вип. 4. — 64 с.

7. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пос. для студентов высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. — М. : Издат. центр «Академия», 2007. — 368 с.

8. Онуфрієнко Г. С. Риторика : навч. посіб. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 592 с.

9. Милых А. Ю. Технократизм в политическом процессе российского общества : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. полит. наук : 23.00.02. — Политические институты, политические процессы и технологии. — М., 2010. — 23 с.

10. Миронов А. В. Ценности технократизма // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Философия. — 2009. — № 2. — С. 5—12.

11. Лоренц К. Восемь смертных грехов цивилизованного человечества // К. Лоренц Обратная сторона зеркала : пер. с нем. А. И. Федорова, Г. Ф. Швейника / Под ред. А. В. Гладкого; сост. А. В. Гладкой, А. И. Федорова; Послесловие А. И. Федорова. — М. : Республика, 1998. — 393 с.

12. D'Angelo B. J. Using Portfolio Assessment to Discover Student Learning [Электронный ресурс] // Proceedings of the 74th Annual Convention of the Association for Business Communication November 4—7, 2009 — Portsmouth, Virginia. — Режим доступа : <http://businesscommunication.org/wp-content/uploads/2011/04/PABC-2009-13-DAngelo.pdf>.

Рекомендована кафедрою філософії та гуманітарних наук ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013

Залюбівська Оксана Броніславівна — викладач кафедри філософії та гуманітарних наук, e-mail: zalubivska_70@mail.ru.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

О. В. Zaliubivska¹

Features of the use of educational portfolio in teaching rhetoric in technical university

¹Vinnitsia National Technical University

Essence and values of application of educational technology of portfolio are considered in teaching of rhetoric in technical university; possible structure of rhetorical portfolio of student and some pedagogical terms of application of this technology in educational process are presented.

Keywords: *teaching portfolio, rhetorical portfolio.*

Zaliubivska Oksana B. — Lecturer of the Chair of Philosophy and Humane Sciences, e-mail: zalubivska_70@mail.ru

О. Б. Залюбивская¹

Особенности использования учебного портфолио в преподавании риторики в техническом университете

¹Винницкий национальный технический университет

Рассмотрена сущность и значение применения учебной технологии портфолио в преподавании риторики в техническом университете; представлена возможная структура риторического портфолио студента и некоторые педагогические условия применения этой технологии в учебном процессе.

Ключевые слова: учебное портфолио, риторическое портфолио.

Залюбивская Оксана Броніславівна — преподаватель кафедры философии и гуманитарных наук, e-mail: zalubivska_70@mail.ru